

การจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ
DATA MANAGEMENT IN QUALITATIVE RESEARCH

กัญจนวลัย นนทแก้ว แฟร์รี่

KANVALAI NONTAKAEW FERRY

มหาวิทยาลัยบูรพา

BURAPHA UNIVERSITY

จังหวัดชลบุรี

CHONBURI PROVINCE

จำเนียร จวงตระกูล

JAMNEAN JOUNGTRAKUL

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

UBON RATCHATHANI UNIVERSITY

จังหวัดอุบลราชธานี

UBONRATCHATHANI PROVINCE

รับบทความ : 25 กันยายน 2563 /ปรับแก้ไข : 29 ตุลาคม 2563 /ตอบรับบทความ : 1 ธันวาคม 2563

Received: 25 September 2020 /Revised : 29 October 2020 /Accepted : 1 December 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางมากขึ้นในชุมชนนักวิจัยไทยในปัจจุบัน จึงมีนักวิจัยจำนวนมากหันมาทำงานการวิจัยเชิงคุณภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตามนักวิจัยต้องใช้ข้อมูลที่มีความหลากหลายรูปแบบและหลายประเภทอีกทั้งปริมาณของข้อมูลในแต่ละโครงการจะมีจำนวนมากแตกต่างกันออกไปในแต่ละโครงการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของโครงการวิจัยรวมทั้งการออกแบบการวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของยุทธศาสตร์การวิจัยที่นักวิจัยเลือกใช้ในการดำเนินการวิจัยที่นำไปสู่การใช้ข้อมูลประเภทต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไป ในบางโครงการอาจมีข้อมูลเอกสารจำนวนถึง 1,000 หน้ากระดาษหรือมากกว่า อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติมักพบว่านักวิจัยใหม่ทางด้านการวิจัยเชิงคุณภาพมักจะประสบปัญหาในการจัดการข้อมูลในโครงการวิจัยของตนหลายประการ เช่น ข้อมูลสูญหายไม่สามารถกลับไปหาข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาก่อนหน้านี้ได้ หรือมีความยากลำบากในการนำข้อมูลที่เก็บไว้กลับมาใช้ใหม่หรือนำกลับมาใช้อีกไม่ได้ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้นำไปสู่ความล่าช้าในการดำเนินการวิจัย ไม่สามารถนำส่งรายงานวิจัยได้ทันตามเวลาที่กำหนด หรือเกิดข้อผิดพลาดในการวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูลในโครงการวิจัยของตน นอกจากจะเป็นการเสียเวลาในการดำเนินการไปแล้วยังเป็นการเพิ่มค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นในการดำเนินโครงการ ทำให้ต้นทุนในการดำเนินโครงการสูงขึ้นโดยไม่จำเป็น ดังนั้นการจัดการข้อมูลที่เป็นระบบระเบียบและสามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินโครงการโดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยเชิงคุณภาพที่ต้องใช้ข้อมูลที่หลากหลายมีจำนวนข้อมูลที่ต้องใช้เป็นจำนวนมาก บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะเสนอแนวคิด

เกี่ยวกับการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพตลอดจนกระบวนการขั้นตอนที่สำคัญในการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ สารสำคัญของบทความนี้จะประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ สำหรับนักวิจัยใหม่ทางด้านการวิจัยเชิงคุณภาพหรือผู้สนใจนำไปพิจารณาประกอบการดำเนินการโครงการวิจัยเชิงคุณภาพของตนตามความเหมาะสมต่อไป

คำสำคัญ: การวิจัยเชิงคุณภาพ, การจัดการข้อมูลเชิงคุณภาพ, องค์ประกอบระบบการจัดการข้อมูลเชิงคุณภาพ

ABSTRACT

Qualitative research has become an important part in conducting research. Thus, there are many researchers who are shifting their paradigm. However, data used are much more different from those used in quantitative research. Mostly, data were collected by questionnaires while qualitative data come from various means. Since, the amount of data are variety depending on the size and type of each research project. The novice researchers faced with difficulty in managing their qualitative data. Some of the data were lost or misplaced or could not be retrieved for use when they were required, which are normally in large amount ranging from 100-1,000 pages or even more of transcriptions could cause more damage to the research project in many ways including low quality of research results. In practice, it could be considered that data management is one of most important factors contributing to the success of effective qualitative project. However, it was noticed that literature in managing the effectiveness of qualitative data that is difficult to find. In many cases, it is presented as a small part in research textbooks. In addition, this part of qualitative research is totally disappeared in many qualitative research reports or articles. This paper aims to review and present a process and procedures of qualitative data management for those novice qualitative researchers or those to find additional sources of information on qualitative data for their qualitative research projects.

Keywords : Qualitative research, Qualitative data management, Qualitative information management system components

บทนำ

ประเด็นการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพยังไม่เป็นที่สนใจมากนักไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอในตำราการวิจัยเชิงคุณภาพ หรือบทความในการวิจัยเชิงคุณภาพ สภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้มักจะพบว่าในหนังสือหรือตำราบางเล่มไม่ได้กล่าวถึงประเด็นนี้เลยในขณะที่หนังสือหรือตำราจำนวนหนึ่งกล่าวถึงประเด็นนี้ แต่ยังไม่ได้ขยายความในรายละเอียดมากนัก แม้แต่ Creswell ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นกูรูทางด้านการวิจัยเชิงคุณภาพท่านหนึ่งได้ตั้งข้อสังเกตไว้ในหนังสือของเขา ทั้งในฉบับที่ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1999 และ 2013 ว่า “ข้าพเจ้ามีความประหลาดใจที่เห็นเรื่องการจัดการข้อมูลเข้าคลังข้อมูล (Storing qualitative data) ได้รับการเอาใจใส่เพียงเล็กน้อยในหนังสือและบทความ” (Creswell, 1999, p. 133; 2013, p. 175) แต่ก็ได้อธิบายเรื่องการจัดการกับข้อมูลเข้าคลังข้อมูลไว้ปีค.ศ. 1999 และในปี ค.ศ. 2013 มีข้อมูลไม่มากนัก ในขณะที่ Miles and Huberman (1994, p.145) ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการข้อมูลเช่นกันแต่ในหนังสือการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของเขาทั้งสองได้อธิบายเรื่องการจัดการข้อมูลโดยตรงมีความยาวยังไม่มากพอเช่นกัน และแม้ว่าจะได้มีการเขียนและตีพิมพ์ในประเด็นนี้เป็นการเฉพาะอยู่บ้าง

อันที่จริงแล้วการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นส่วนที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าส่วนอื่น ๆ ในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะเหตุว่าข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพตามปกติแล้วจะมีปริมาณที่มาก และมีความหลากหลายในบางโครงการอาจจะใช้ข้อมูลที่มีความยาวจำนวนถึงมากกว่า 1,000 หน้ากระดาษ นอกจากนี้ข้อมูลเชิงคุณภาพยังมีหลายประเภทอีกด้วย เช่น เอกสารการถอดเทปจากการสัมภาษณ์ บันทึกการสัมภาษณ์ บันทึกการสังเกต บันทึกการเข้าร่วมในกิจกรรมเพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพให้ได้ครบถ้วน นอกจากนี้ยังมีข้อมูลประเภทต่าง ๆ ที่เกิดจากสื่อดิจิทัล เช่น รายการวิทยุหรือโทรทัศน์หรือภาพยนตร์อีกด้วย ในขณะที่ในปัจจุบันนี้ สื่อสังคมออนไลน์ประเภทต่าง ๆ เช่น Email, LINE, YouTube, Instagram, Twitter หรือ Facebook เป็นต้น สื่ออิเล็กทรอนิกส์แบบใหม่ต่าง ๆ เหล่านี้เข้ามามีบทบาทอย่างสูงยิ่งในการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชน จนกลายมาเป็นแหล่งที่มาที่สำคัญยิ่งหนึ่งของข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ การจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงเป็นประเด็นที่สำคัญและมีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่มักจะพบเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับนักวิจัยเชิงคุณภาพรุ่นใหม่หรือนักวิจัยที่ยังไม่คุ้นเคยกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ ปัญหาข้อมูลสูญหาย หรือไม่สามารถนำกลับมาใช้ได้อีก หรือค้นหาข้อมูลที่เก็บสะสมไว้ไม่พบ ทำให้เสียเวลาในการค้นหาหรืออาจจะต้องจัดทำขึ้นมาใหม่ทำให้เสียเวลาเพิ่มมากขึ้น และมีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น กว่าที่ควรจะเป็น การจัดระบบระเบียบข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพจึงมีความสำคัญยิ่งในการดำเนินการวิจัย การจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพยังมีความเกี่ยวข้องไปถึงประเด็นคุณภาพหรือความน่าเชื่อถือของการวิจัย และประเด็นจริยบรรณวิชาชีพของนักวิจัยอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องคุ้มครอง ผู้ให้ข้อมูลอันเป็นประเด็นด้านจริยธรรมและจริยบรรณวิชาชีพนักวิจัยที่สำคัญยิ่งส่วนหนึ่ง (Punch, 1998, p. 160; Joungtrakul, Sheehan, & Allen, 2011, p. 440) ทั้งนี้เพราะถ้าหากว่าการจัดการข้อมูลไม่มีระบบหรือไม่มีการรักษา ความลับที่เพียงพออาจนำไปสู่ความไม่ครบถ้วนของข้อมูลอาจทำให้ผลการวิจัยไม่เป็นที่น่าเชื่อถือ (Joungtrakul, Sheehan, Choi, Klinhom, & Lakhanapipat, 2012, p. 115; Korstjens & Moser, 2018, p. 122) และไม่เป็นที่ยอมรับ ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรืออาจนำไปสู่ประเด็นการละเมิดจริยธรรมหรือจริยบรรณวิชาชีพนักวิจัยอย่างร้ายแรงได้ การจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพจึงเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่นักวิจัยสมควรให้ความสำคัญในการปฏิบัติมากขึ้น ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอ วิธีการจัดระบบในการเก็บรักษาข้อมูลเชิงคุณภาพ การนำมาใช้งาน การเก็บเข้าที่เพื่อความสะดวกในการนำกลับมาใช้ใหม่ การป้องกันการสูญหายและการรั่วไหลของความลับในข้อมูล อันจะทำให้การดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินการวิจัยรวมทั้งคุณภาพ ของงานวิจัยตลอดจนประเด็นจริยธรรมและจริยบรรณวิชาชีพนักวิจัยในการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ สารสำคัญของบทความนี้ประกอบด้วยบทนำ คือส่วนนี้เพื่อนำเสนอประเด็นปัญหาและความสำคัญของปัญหา ที่จะศึกษาในบทความนี้ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ กระบวนการและขั้นตอน การจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบจำลองการจัดการข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการศึกษา ข้อควรคำนึง ที่สำคัญในการจัดการข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ และสรุปและเสนอแนะ

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ

เพื่อเป็นฐานในการศึกษาการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพในรายละเอียดต่อไปในส่วนนี้ ได้นำเสนอ ความหมายของการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพและหลักการสำคัญในการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ รวมทั้งความสำคัญของการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ ตามลำดับไป

1. ความหมายของการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ

การจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นสามารถพิจารณาได้ตามความหมายของการจัดการข้อมูล การวิจัยโดยทั่วไปซึ่ง University of Leicester (n.d., online) แสดงไว้ว่า การจัดการข้อมูลการวิจัยเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบของข้อมูลจากการนำเข้ามาสู่วงจรการวิจัยผ่านกระบวนการวิจัยจนกระทั่งถึงการเผยแพร่และการเก็บรักษาผลการวิจัยที่มีคุณค่า การจัดการข้อมูลการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิจัยที่ดำเนินการเพื่อให้การวิจัยดำเนินไปตามกระบวนการวิจัยที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ได้มาตรฐานและเป็นไปตามความต้องการของมหาวิทยาลัย ผู้ให้การสนับสนุนทุนการวิจัย และเป็นไปตามกฎหมาย ส่วนสำคัญของการจัดการข้อมูลการวิจัยประกอบด้วย 1) การสร้างข้อมูลและการวางแผนเพื่อใช้ข้อมูล 2) การจัดระเบียบข้อมูลโดยการวางโครงสร้างและการให้ชื่อข้อมูล 3) การเก็บรักษาข้อมูลให้มีความปลอดภัย สามารถเข้าถึงได้โดยเก็บรักษาข้อมูลไว้อย่างดีและมีข้อมูลชุดสำรองด้วย 4) จัดหาทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เพื่อดำเนินการและแบ่งปันกับผู้ร่วมงานซึ่งอาจมีความกว้างขวางมากขึ้น รวมทั้งจัดดำเนินการให้มีการตีพิมพ์เพื่อที่จะได้มีผู้นำไปอ้างอิงผลงานต่อไป (University of Leicester, n.d., online)

จากความหมายดังกล่าวนี้พอสรุปได้ว่าการจัดการข้อมูลในการวิจัยโดยทั่วไปซึ่งสามารถนำมาใช้กับการวิจัยเชิงคุณภาพได้นั้น เป็นการจัดหาหรือเก็บข้อมูลเพื่อมาใช้ในการวิจัยโดยการจัดระบบระเบียบข้อมูลและการทำงานเพื่อความสะดวกในการใช้งานและดูแลรักษาความปลอดภัยของข้อมูลเป็นอย่างดี ตลอดจนป้องกันการสูญหายโดยทำข้อมูลชุดสำรองไว้เผื่อด้วยทั้งนี้เพื่อให้สามารถใช้ข้อมูลในระหว่างการดำเนินการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพนำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินการโครงการวิจัยนำเสนองานวิจัยต่อผู้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยหรือผู้ว่าจ้างให้ทำการวิจัยได้ทันเวลาตลอดจนดำเนินการให้มีการตีพิมพ์เผยแพร่เพื่อให้มีผู้นำไปอ้างอิงเพื่อให้ผลงานเป็นที่รับรู้และนำไปใช้งานอย่างกว้างขวางต่อไปต่อไป

2. หลักการสำคัญในการจัดการข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ

การจัดการข้อมูลการวิจัยมีความสำคัญมากยิ่งขึ้นทุกวัน เนื่องจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการวิจัยให้ความสนใจในงานวิจัยและข้อมูลการวิจัยมากขึ้น Wilkinson et al. (2016, online) ระบุว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในงานวิจัยที่สำคัญประกอบด้วย นักวิชาการ ภาครัฐอุตสาหกรรม ผู้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัย และสำนักพิมพ์ที่ทำการเผยแพร่ งานวิจัย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในงานวิจัยเหล่านี้ได้ร่วมกันกำหนดหลักการสำคัญในการจัดการข้อมูลการวิจัยขึ้น โดยประกอบด้วยหลักการสำคัญ 4 ประการ เรียกว่า “FAIR” คือ 1) สามารถค้นหาได้ (To be Findable: F); 2) สามารถเข้าถึงได้ (To be Accessible: A); 3) สามารถใช้งานร่วมกันได้ (To be Interoperable: I); 4) สามารถนำกลับมาใช้ได้ (To be Reusable: R) หลักการ “FAIR” ซึ่งมาจากคำย่อของหลักการภาษาอังกฤษสี่คำนี้ ถือเป็นหลักการที่สำคัญที่เป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย อย่างไรก็ตามจำนวนกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ Wilkinson et al. (2016, online) ระบุไว้ยังไม่เป็นการเพียงพอ ทั้งนี้ จำเนียร จวงตระกูล (Joungrakul, 2010, p. 245) ได้นำเสนอกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในงานวิจัยไว้ 10 กลุ่ม ประกอบด้วย สถาบันการศึกษา ผู้สอนวิจัย ผู้ควบคุมดัชนีพจนานุกรมหรือวิทยานิพนธ์ นักศึกษา นักวิจัย ผู้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัย ผู้เชี่ยวชาญตรวจงานวิจัย ผู้ใช้งานวิจัย ชุมชนนักวิจัย ประชาชนทั่วไป ดังนั้นในการดำเนินการวิจัยและการจัดการข้อมูลการวิจัยจึงต้องคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ครบถ้วนทุกกลุ่ม

หลักการสำคัญ 4 ประการนี้จะช่วยให้การดำเนินการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้นเนื่องจากหลักการเหล่านี้เป็นหลักการที่มุ่งสู่จุดหมายสำคัญคือการบริหารจัดการระบบ

การจัดการข้อมูลในโครงการวิจัยให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอันจะนำไปสู่การดำเนินโครงการวิจัยได้ประสบผลสำเร็จ โดยในประการแรก คือจะต้องสามารถค้นหาได้ โดยทั่วไปแล้วจะมีผู้ใช้งานวิจัยอยู่ทั่วโลก มีการอธิบายหรือการระบุข้อมูล อย่างชัดเจน มีการลงทะเบียนหรือการจัดทำดัชนีเพื่อให้สามารถค้นหาได้ง่ายขึ้น ส่วนในประการที่สองนั้น เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย มีการจัดทำระเบียบวิธีในการเข้าถึงเป็นมาตรฐานเปิดเผยและมีอิสระที่มีความสามารถ เข้าถึงได้เป็นสากล มีการกำหนดระเบียบวิธีในการที่จะขออนุญาตในการผลิตซ้ำ หรือในกรณีที่สามารถ เก็บรักษาไว้ได้อย่างยาวนาน สำหรับประเด็นที่สามนั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสามารถทำงานร่วมกันได้ อย่างเป็นทางการ มีการแจกจ่ายแบ่งปันกันอย่างกว้างขวางโดยใช้ภาษาที่เป็นภาษากลางที่เป็นตัวแทนการเผยแพร่ ความรู้คำศัพท์ต่าง ๆ ที่ใช้เป็นไปตามหลักการประการนี้และสามารถใช้เป็นที่อ้างอิงโดยทั่วไปได้ สำหรับประการที่สี่ เกี่ยวกับการนำกลับมาใช้ใหม่นั้น เป็นสิ่งสำคัญมากซึ่งจะต้องมีการอธิบายอย่างชัดเจนถึงคุณลักษณะของข้อมูลที่ถูกต้อง ในการเปิดเผยข้อมูลนั้นจะต้องมีการกำหนดวิธีการขออนุญาตในการนำไปใช้หรือกำหนดเรื่องใบอนุญาต (License) ในการนำไปใช้ไว้อย่างชัดเจนเป็นไปตามมาตรฐานของชุมชนวิชาการที่เกี่ยวข้อง (Wilkinson et al., 2016, online)

กล่าวโดยสรุปแล้วหลักการสำคัญในการจัดการข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นสามารถนำหลักการ ของ Wilkinson et al. (2016, online) มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินการได้เนื่องจากเป็นหลักการที่ได้กำหนดขึ้นร่วมกัน ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการวิจัยโดยทั่วไป

3. ความสำคัญของการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ

นักวิชาการด้านการวิจัยเชิงคุณภาพได้นิยามถึงความสำคัญของการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ ว่ามีความสำคัญต่อความสำเร็จของการดำเนินโครงการวิจัย เช่น Creswell (1999, p. 134; 2013, p. 177) และ Miles and Huberman (1994, p. 145) โดยได้เสนอแนะให้จัดระบบการจัดการข้อมูลอย่างรอบคอบ ในขณะเดียวกัน The Johns Hopkins University and Fritz, (2016, online) ได้นำเสนอสิ่งบ่งชี้หรือลางบอกเหตุสำคัญ ที่ทำให้เกิดความจำเป็นที่นักวิจัยจะต้องจัดระบบการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพได้แก่ปัญหาดังต่อไปนี้ นักวิจัยจำไม่ได้ว่าได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดไปกี่รายแล้ว ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมากระจัดกระจายไปทั่ว ทั้งในคอมพิวเตอร์และอยู่ในรูปเอกสารที่เก็บไว้ในตู้เอกสาร ข้อมูลวางกระจัดกระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ ในเวลาที่มิได้ใช้ข้อมูล ชื่อแฟ้มเอกสารที่จัดขึ้นมีความสับสนปนกันจนแยกไม่ออกว่าเอกสารการถอดเทปเป็นเอกสารข้อมูล (Transcript) ฉบับนั้นเป็นของผู้ให้ข้อมูลคนใด นักวิจัยค้นหาแบบฟอร์มให้คำยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลไม่พบ เอกสารข้อมูล หรือเอกสารการแปลไม่ถูกต้องหรือไม่สมบูรณ์ทำให้นักวิจัยเกิดความสับสน

จากประเด็นปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนี้ชี้ให้เห็นว่าการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพย่อมมีผล ต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของนักวิจัยและโยงไปถึงประสิทธิภาพของโครงการวิจัย จึงมีความจำเป็นที่นักวิจัย จะต้องจัดระบบการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพอย่างเป็นระบบและสามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ

กระบวนการและขั้นตอนการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ

กระบวนการและขั้นตอนในการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมีผู้นำเสนอไว้จำนวนหนึ่งซึ่งในตอนนี้ จะได้นำเสนอข้อเสนอแนะหรือรายการดังต่อไปนี้

1. แนวทางการจัดการข้อมูลของ The Johns Hopkins University and Fritz (2016, online) ได้กำหนด ขั้นตอนไว้ห้าขั้นตอนประกอบด้วย 1) การสร้างระบบการตั้งชื่อไฟล์ (Creating a file naming system) 2) การสร้าง

ระบบการค้นหาข้อมูล (Creating a data tracking system) 3) กำหนดกระบวนการในการจัดทำเอกสารข้อมูล (Establishing transcription procedures) 4) กำหนดวิธีการดำเนินการด้านคุณภาพให้เป็นปกติ (Establish a QC routine) และ 5) ทำการวางแผนด้านเวลา (Planning your time) จากกระบวนการขั้นตอนที่กำหนดไว้นี้จะเห็นได้ว่าในลำดับแรกนักวิจัยจำเป็นต้องจัดระบบการตั้งชื่อไฟล์หรือแฟ้มเอกสารขึ้นมาให้ชัดเจนเสียก่อน เช่น อาจจะใช้เรียงตามตัวอักษร หรือใช้ระบบตัวเลข เป็นต้น ต่อจากนั้นเป็นขั้นที่สองคือการกำหนดระบบในการค้นหาข้อมูลว่าจะใช้วิธีการอย่างไร สำหรับขั้นตอนที่สามนั้น เป็นกระบวนการในการจัดทำเอกสารที่เป็นข้อมูลเพื่อที่จะใช้ในการวิเคราะห์และเพื่อที่จะจัดเก็บเข้าในแฟ้มเอกสารในชื่อต่าง ๆ ตามระบบในขั้นที่หนึ่งต่อจากนั้นในขั้นที่สี่เป็นการจัดระบบในการควบคุมคุณภาพซึ่งหมายถึงความถูกต้องแม่นยำ ความรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ สำหรับขั้นตอนที่ห้า นั้น เป็นการวางแผนในเรื่องของเวลาในการที่จะจัดการข้อมูลซึ่งจะเชื่อมโยงกับตารางเวลาของการดำเนินการวิจัยในโครงการวิจัย

2. แนวทางการจัดการข้อมูลของ India (2015, online) ได้แบ่งขั้นตอนการจัดการข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพไว้ 12 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ 1) ความถูกต้อง (Accuracy) นักวิจัยจะต้องให้แน่ใจว่าข้อมูลมีความถูกต้องสมบูรณ์ก่อนที่จะลงมือทำการวิเคราะห์ข้อมูล 2) เก็บสำเนาเอกสารข้อมูลไว้ (Maintain copies) นักวิจัยจะต้องทำสำเนาเอกสารข้อมูลเก็บไว้หลายฉบับหลายที่เพื่อป้องกันการสูญหายจะได้สามารถนำกลับมาใช้แทนกันได้ 3) การจัดเรียงเอกสารข้อมูล (Arrangement) นักวิจัยจะต้องจัดเรียงเอกสารข้อมูลชนิดต่าง ๆ ให้เป็นระบบระเบียบ เช่น เรียงตามวันที่ หรือเรียงตามประเภท หรือลักษณะของเอกสารข้อมูลหรือกิจกรรม จัดหมวดหมู่และจัดเรียงลำดับภายในให้เป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อความสะดวกในการค้นหาและการใช้งานการนำเก็บเข้าที่คืนหลังจากใช้งานแล้ว 4) การจัดระเบียบเอกสารข้อมูล (Organization) นักวิจัยต้องจัดระเบียบของข้อมูลที่ได้วิเคราะห์และจัดเป็นหัวข้อเรื่องหลัก (Theme) หรือหัวข้อเรื่อง (Category) แล้วจัดหมวดหมู่เข้าแฟ้มเอกสารหรือเก็บเข้าไว้ในคอมพิวเตอร์ตามหมวดหมู่ของหัวข้อเรื่องหลักหรือหัวข้อเรื่องนั้น ๆ เพื่อความสะดวกในการค้นหา การใช้งานหรือการเก็บเข้าที่คืน 5) การติดป้ายฉลากเอกสารข้อมูล (Labeling) นักวิจัยจัดทำป้ายฉลากติดแฟ้มเอกสารอย่างเป็นระบบระเบียบในการเก็บเข้าที่โดยการตั้งชื่อที่เฉพาะเจาะจงตรงกับเนื้อหาของเอกสารข้อมูลเพื่อความสะดวกในการค้นหาได้อย่างถูกต้อง 6) การจัดทำแคตตาล็อกเอกสารข้อมูล (Cataloguing) นักวิจัยจะต้องจัดทำแคตตาล็อกเอกสารข้อมูลเอาไว้อย่างครบถ้วนสำหรับเอกสารทุกชนิดเพื่อสะดวกในการจัดจำแนกและการค้นหาการใช้งานและการเก็บเข้าที่อย่างถูกต้อง 7) การเก็บเข้าคลังเอกสารข้อมูลอย่างปลอดภัย (Safe storage) นักวิจัยจะต้องจัดเก็บเอกสารข้อมูลเข้าไว้ในคลังทั้งที่เป็นเอกสารและที่อยู่ในคอมพิวเตอร์ให้เป็นหมวดหมู่อย่างปลอดภัยเพื่อให้แน่ใจว่าข้อมูลยังอยู่ครบถ้วนสมบูรณ์และนำกลับมาใช้ได้ตลอดเวลาตลอดการดำเนินโครงการวิจัยและหลังจากเสร็จสิ้นการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อใช้ตรวจสอบคุณภาพของโครงการวิจัยด้วย 8) การตรวจสอบข้อมูลที่สูญหาย (Missing data) นักวิจัยจะต้องตรวจสอบให้แน่ใจว่าไม่มีข้อมูลใดสูญหายไป 9) การตรวจสอบข้อมูลเอกสาร (Reviewing text) นักวิจัยจะต้องจัดระบบในการตรวจสอบทบทวนข้อมูลอยู่ตลอดเวลาโดยจัดระบบควบคุมคุณภาพของเอกสารข้อมูลขึ้นมาใช้ดำเนินการ 10) ตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล (Keep track of sources) นักวิจัยจะต้องทำให้แน่ใจว่าสามารถที่จะระบุแหล่งที่มาของข้อมูล เช่น ผู้ให้ข้อมูล สถานที่วิจัย วันที่เก็บข้อมูล เป็นต้น โดยจัดระบบการจัดการค้นหาข้อมูลขึ้นมาใช้เป็นการเฉพาะได้อย่างดี 11) การมองหาแนวโน้ม (Look for trends) ในระหว่างการอ่านเอกสารข้อมูลให้นักวิจัยพยายามมองหาแนวโน้มหรือแนวทางใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะได้ลงรหัสในการวิเคราะห์ข้อมูลได้สะดวกขึ้น 12) การถอดเทปและจัดทำเอกสารข้อมูลและการแปลข้อมูล (Transcription

/Translation) นักวิจัยจะต้องกำหนดระเบียบวิธีในการทำการถอดเทปเพื่อจัดทำเอกสารข้อมูลและการแปลข้อมูล โดยมีระเบียบวิธีในการดำเนินการกำหนดไว้อย่างชัดเจน

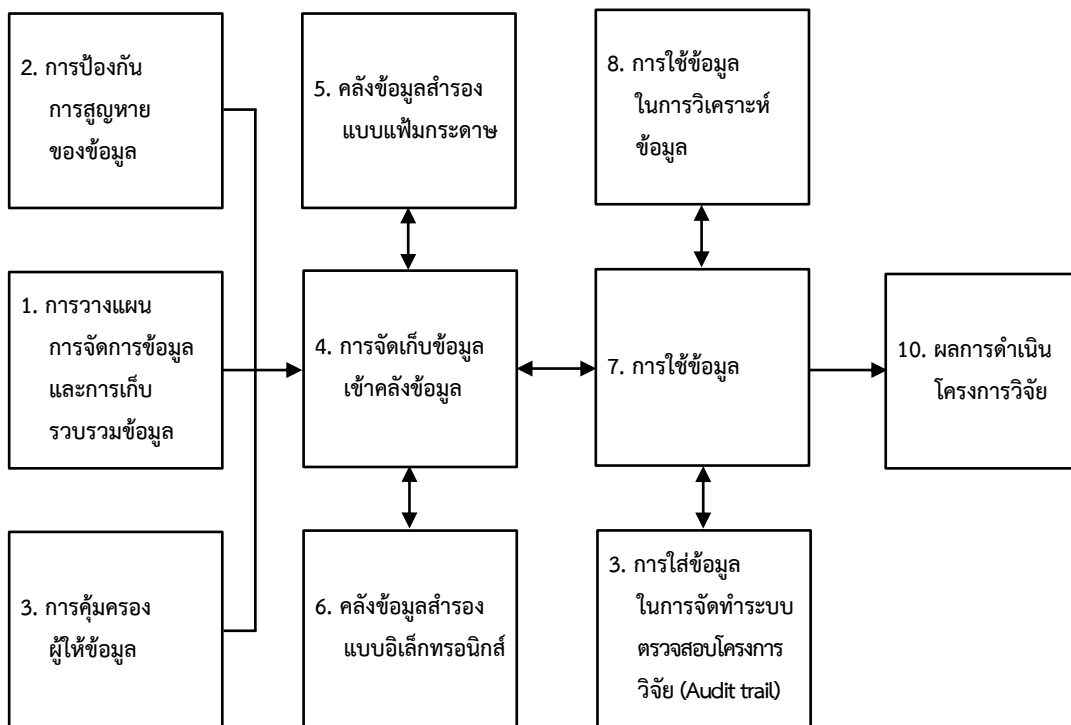
3. แนวทางการจัดการข้อมูลของ Creswell (1999, p. 140; 2013, p. 189) ได้รวบรวมข้อเสนอในการจัดเก็บข้อมูลเข้าคลังข้อมูลประกอบด้วย 1) จัดทำสำเนาเก็บไว้สำรองเสมอ 2) ใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น เทปที่มีคุณภาพสูง 3) จัดทำบัญชีรายการข้อมูลตามประเภทของข้อมูล 4) ปกป้องคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลโดยปกปิดชื่อผู้ให้ข้อมูล 5) แปลงข้อมูลเพื่อเก็บเข้าไฟล์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อความสะดวกในการจัดเก็บและพร้อมใช้งานในโปรแกรมการวิเคราะห์ข้อมูล และ 6) จัดทำตาราง (Matrix) ในการเก็บข้อมูลเพื่อให้เห็นเป็นภาพที่ชัดเจน

4. แนวทางการจัดการข้อมูลของ Miles and Huberman (1994, p. 215) ซึ่งได้นำเสนอแนวทางไว้โดยอาศัยผลงานของ Levine (1985, unpagged) ประกอบด้วย 1) การจัดรูปแบบ (Formatting) เป็นการจัดรูปแบบหรือหมวดหมู่ข้อมูลเพื่อจัดเข้าแฟ้มเพื่อเก็บรักษาข้อมูลให้เป็นระบบระเบียบ 2) การอ้างอิงข้ามแฟ้มข้อมูล (Cross-referral) เช่น กรณีมีข้อมูลชุดหนึ่งสามารถหรือจำเป็นต้องใช้ในหลายเรื่องหลายประเด็นร่วมกันก็สามารถจัดเก็บไว้ในแฟ้มเดียวในหมวดหมู่เดียวแต่ให้ทำเครื่องหมายอ้างอิงว่าข้อมูลชุดนี้ได้เก็บไว้ในแฟ้มข้อมูลในหมวดหมู่ใด เมื่อจะใช้งานก็สามารถไปนำข้อมูลจากแฟ้มข้อมูลนั้นมาใช้งานได้ 3) การทำดัชนี (Indexing) การทำบัญชีดัชนีหรืออาจจะเรียกว่ารหัส (Coding) เพื่อความสะดวกในการค้นหา 4) การคัดย่อ (Abstracting) เป็นการย่อความเก็บไว้อย่างเป็นระบบเพื่อสะดวกในการใช้งานหรือการอ้างอิง และ 5) การใช้ตัวเลขหรือตัวอักษรในการจัดแฟ้มข้อมูล (Pagination) เป็นการตั้งชื่อแฟ้มโดยใช้ตัวเลขหรือตัวหนังสือ เพื่อสะดวกในการจัดเก็บ การค้นหา การใช้งาน และการเก็บเข้าที่คืนหลังจากใช้งาน

5. แบบจำลองการจัดการข้อมูลของ Huberman and Miles (1994, unpagged) แบบจำลองนี้ McKenna, McMartin, Terada, Sirivedhin, and Agogino (2001, online) ได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการจัดการข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลในโครงการวิจัยของคณะวิจัยนี้ แบบจำลองของ Huberman and Miles (1994, unpagged) แสดงให้เห็นว่ามีการผลิตซ้ำข้อมูล (Data reproduction) หรือการใช้ข้อมูลเป็นศูนย์กลาง โดยมีการนำข้อมูลจากการเก็บข้อมูล (Data collection) เข้ามาสู่ศูนย์กลางและนำไปจัดทำการแสดงข้อมูล (Data display) ซึ่งมีการเชื่อมโยงกันแบบสองทางกับศูนย์กลางด้วย ในขณะที่เดียวกันจากการเก็บข้อมูลก็สามารถไปยังการจัดทำข้อสรุปหรือยืนยัน (Conclusions: drawing/verifying) ด้วย นอกจากนี้จากการจัดทำการแสดงข้อมูลก็สามารถไปยังการจัดทำข้อสรุปหรือยืนยันได้เช่นกัน ในขณะที่มีการเชื่อมโยงแบบสองทางของศูนย์กลางกับการจัดทำข้อสรุปหรือยืนยันด้วยเช่นกัน แบบจำลองนี้เป็นแบบจำลองที่ไม่มีคามซับซ้อนแต่สามารถแสดงให้เห็นภาพของการดำเนินงานได้ง่าย

แบบจำลองการจัดการข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการศึกษา

จากการศึกษากระบวนการและขั้นตอนในการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพตามที่มีผู้นำเสนอไว้ทั้งห้างานข้างต้น คือ 1) แนวทางการจัดการข้อมูลของ The Johns Hopkins University and Fritz (2016, online); 2) แนวทางการจัดการข้อมูลของ India (2015, online); 3) แนวทางการจัดการข้อมูลของ Creswell (1999, 2013, unpagged); 4) แนวทางการจัดการข้อมูลของ Miles and Huberman (1994, unpagged) และ 5) Huberman and Miles (1994, unpagged) สามารถที่จะสรุปกระบวนการและขั้นตอนในการจัดการข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพโดยกำหนดเป็นระบบที่มีองค์ประกอบที่สำคัญได้ 10 ส่วนดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ประกอบที่สำคัญของระบบการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ

จากภาพที่ 1 องค์ประกอบที่สำคัญของระบบการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 10 ส่วน ดังต่อไปนี้ 1) การวางแผนการจัดการข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล นักวิจัยจะต้องวางแผนตั้งแต่ต้นว่าโครงการวิจัยนี้จะใช้ข้อมูลประเภทใดบ้างและจำนวนประมาณเท่าไรแล้วจัดเตรียมความพร้อมในการเก็บรวบรวมข้อมูลและทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนที่วางไว้ 2) การป้องกันการสูญหายของข้อมูล นักวิจัยต้องจัดระบบรักษาความปลอดภัยเพื่อป้องกันการสูญหายหรือบุคคลที่ไม่มีสิทธิ์เข้าใช้หรือเข้าถึงข้อมูลไม่ให้อาจเข้าถึงข้อมูลได้ นักวิจัยจะต้องจัดระบบที่เป็นของตนเองขึ้นมาใช้โดยเฉพาะ 3) การคุ้มครองผู้ให้ข้อมูล นักวิจัยจะต้องจัดระบบเพื่อควบคุมการใช้ข้อมูลเพื่อไม่ให้มีการละเมิดจรรยาบรรณวิชาชีพนักวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการปกป้องคุ้มครองสิทธิของผู้ให้ข้อมูลและการปกปิดผู้ให้ข้อมูลไว้เป็นความลับอันเป็นประเด็นจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพนักวิจัยที่สำคัญที่จะต้องยึดถือตลอดเวลาในการดำเนินการวิจัยและดำรงสถานะเป็นนักวิจัย 4) การจัดเก็บข้อมูลเข้าคลังข้อมูล นักวิจัยจะต้องจัดระบบแฟ้มเอกสารข้อมูลซึ่งอาจจะมีทั้งสองแบบคือแบบที่เป็นการจัดทำด้วยมือ (Manual) หรือใช้กระดาษ และแบบที่ใช้ในระบบคอมพิวเตอร์ หรือ อิเล็กทรอนิกส์ โดยการจัดหมวดหมู่อย่างถูกต้องเหมาะสมเพื่อนำเอกสารข้อมูลเข้าเก็บไว้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมพร้อมที่จะใช้งานได้ตลอดเวลา รวมทั้งการจัดระบบการค้นหาและการเก็บเข้าคืนที่การใช้งานแล้วอีกด้วย 5) การนำข้อมูลสำรองแบบแฟ้มกระดาษหรือแบบทำด้วยมือตามที่ระบุไว้ข้างต้นเข้าเก็บในคลังข้อมูลสำรองแบบแฟ้มกระดาษ 6) การนำข้อมูลสำรองแบบอิเล็กทรอนิกส์ตามที่ระบุไว้ข้างต้นเข้าเก็บในคลังข้อมูลสำรองแบบอิเล็กทรอนิกส์โดยจะต้องคำนึงถึงประเด็นความปลอดภัยทางอิเล็กทรอนิกส์ (Cyber security) ประกอบด้วย 7) การใช้ข้อมูลดำเนินการต่าง ๆ ซึ่งจะต้องคำนึงถึงคุณภาพของข้อมูล และผู้มีสิทธิ์ใช้หรือเข้าถึงข้อมูลโดยมีระบบการระบุผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้ข้อมูล

และระเบียบวิธีในการขออนุญาตในการเข้าถึงข้อมูลประกอบด้วย อีกทั้งยังมีการทดสอบความพร้อมในการใช้งานของระบบเป็นระยะ ๆ และทำการแก้ไขปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอ 8) การใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งที่เป็นการวิเคราะห์ด้วยมือ (Manual) และการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูล 9) การใช้ข้อมูลในการจัดทำระบบตรวจสอบโครงการวิจัย (Audit trail) จะต้องให้แน่ใจว่าข้อมูลมีครบถ้วนสมบูรณ์ และ 10) การดำเนินการจัดการข้อมูลให้เกิดผลสำเร็จของโครงการวิจัย

กล่าวโดยสรุปแล้วนักวิจัยสามารถทำการจัดการระบบการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพสามารถอาศัยหลักการและวิธีการดำเนินการต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอนี้เป็นแนวทางในการจัดระบบการจัดการข้อมูลวิจัยคือเชิงคุณภาพของตนเองขึ้นมา ซึ่งในแต่ละโครงการนั้นอาจจะไม่เหมือนกันหรือนักวิจัยแต่ละคนอาจจะใช้วิธีการที่ไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความสะดวกหรือความคุ้นเคยหรือความถนัดของแต่ละคนนักวิจัย จึงสมควรจัดระบบการจัดการข้อมูลให้สอดคล้องกับสมรรถนะของตนและมีความเหมาะสมกับโครงการวิจัยของตนเพื่อให้การดำเนินการวิจัยสามารถดำเนินการไปได้โดยมีข้อมูลเพื่อใช้ในการดำเนินการให้เกิดผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ และการดำเนินการวิจัยที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ข้อควรคำนึงที่สำคัญในการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ

ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพในปัจจุบันมีการขยายออกไปกว้างขวางมากขึ้นประเด็นการจัดการข้อมูลในปัจจุบันประกอบด้วย 1) การวางแผนการจัดการข้อมูล (Data management planning) (ESRC-DFID Example Data Management Plan, n.d., online) 2) การรักษาความลับของข้อมูล (Confidentiality) 3) การคุ้มครองบุคคลผู้เกี่ยวข้อง (Human subjects' protection) 4) การเก็บรักษาข้อมูล (Data storage) 5) การใช้ข้อมูล (Data sharing) และ 6) ความเป็นเจ้าของข้อมูล (Data ownership) (Lin, 2009, p. 136) ซึ่งจะได้นำเสนอในแต่ละประเด็นโดยสังเขปตามลำดับไป

1. การวางแผนการจัดการข้อมูล (Data management planning) การวางแผนการจัดการข้อมูลควรเริ่มต้นจากการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยโดยนักวิจัยจะต้องพิจารณาและกำหนดว่าในโครงการวิจัยของตนจะต้องใช้ข้อมูลประเภทใดบ้างและปริมาณหรือขนาดของข้อมูลที่จะใช้มีมากน้อยเพียงใด วิธีการจัดเก็บจะต้องใช้แบบใดบ้าง สถานที่จัดเก็บจะมีประเภทใดบ้าง เช่น เป็นข้อมูลกระดาษหรือ ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ใครจะเป็นผู้จัดเก็บ และสามารถเข้าถึงข้อมูลได้เป็นต้น ถ้าหากได้มีการวางแผนไว้ตั้งแต่ต้น และดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ก็จะช่วยให้การดำเนินโครงการวิจัยได้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลบรรลุตามเป้าหมายของโครงการวิจัยได้

2. การรักษาความลับของข้อมูล (Confidentiality) การรักษาความลับของข้อมูลจะเกี่ยวข้องกับความลับของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งถือว่าเป็นความรับผิดชอบของนักวิจัยและความเป็นวิชาชีพของนักวิจัยซึ่งจะต้องปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพนักวิจัย ซึ่งจะต้องให้ความเคารพในความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้จะต้องปกปิดไว้เป็นความลับโดยต้องไม่เปิดเผยแก่ผู้ใด ประเด็นนี้เป็นประเด็นจรรยาบรรณวิชาชีพนักวิจัย

3. การคุ้มครองบุคคลผู้เกี่ยวข้อง (Human subjects' protection) บุคคลผู้เกี่ยวข้องที่สำคัญยิ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือผู้ให้ข้อมูลหรือผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (Participants) ถือเป็นส่วนประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพเพราะถ้าไม่มีผู้ให้ข้อมูลหรือไม่ยอมให้ข้อมูลนักวิจัยก็จะมีข้อมูลเมื่อไม่มีข้อมูลก็ไม่สามารถทำการวิจัยได้ ดังนั้นนักวิจัยจะต้องพิทักษ์หรือปกป้องคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลทุกวิถีทาง ประเด็นนี้เป็นประเด็นเกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพของนักวิจัยเช่นกัน

4. การเก็บรักษาข้อมูล (Data storage) การเก็บรักษาข้อมูลนี้เป็นส่วนที่มีความสำคัญยิ่งเพราะถ้าเราเก็บรักษาไม่ดีไม่ถูกต้องไม่เหมาะสมอาจจะเกิดปัญหาได้หลายอย่าง เช่น เกิดการสูญหายไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้หรือเกิดการรั่วไหลทำให้เกิดปัญหาทางด้านจรรยาบรรณวิชาชีพนักวิจัยในการที่จะต้องเก็บรักษาข้อมูลไว้เป็นความลับและการตกแต่งของผู้ให้ข้อมูลนอกจากนี้ยัง ยังอาจทำให้วิจัยมีข้อมูลไม่ครบถ้วนบริการที่จะวิเคราะห์ทำให้ผลการวิจัยไม่สมบูรณ์ขาดความน่าเชื่อถือถือนักวิจัยจึงจำเป็นต้องจัดระบบการเก็บรักษาข้อมูลให้เป็นระเบียบอย่างดียิ่งทั้งระบบที่ทำด้วยมือหรือระบบกระดาษและระบบอิเล็กทรอนิกส์ทั้งยังจำเป็นต้องมีการเก็บสำรองไว้หลายที่และหลายชุดอีกด้วย

5. การใช้ข้อมูล (Data sharing) การใช้ข้อมูลหรือการแบ่งปันข้อมูลสรุปเป็นประเด็นสำคัญเพราะข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นมีลักษณะที่เป็นทั้งเชิงบวกและเชิงลบซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้มาจากผู้ให้ข้อมูลโดยตรงตามความเป็นจริงที่ผู้ให้ข้อมูลให้มา เพราะฉะนั้นข้อมูลบางส่วนอาจจะเป็นผลร้ายหรือเป็นภัยคุกคามต่อผู้ให้ข้อมูลหรือนักวิจัยได้ เจริญการใช้ข้อมูล จึงจำเป็นต้องให้อยู่ในวงจำกัดคือสุขและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนักวิจัยโครงการวิจัยเป็นต้น ประการสำคัญก็คือควรจะได้กำหนดให้ชัดเจนว่าผู้ใดบ้างเป็นผู้มีสิทธิใช้หรือได้รับข้อมูลหรือได้เห็นข้อมูลดังกล่าวนี้

6. ความเป็นเจ้าของข้อมูล (Data ownership) ประเด็นความเป็นเจ้าของข้อมูลนี้มักจะเกิดปัญหาโต้เถียงกันอยู่บ่อยครั้งว่าใครเป็นผู้เป็นเจ้าของข้อมูล เช่น ผู้ให้ข้อมูลหรือนักวิจัยหรือผู้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยหรือสำนักพิมพ์ที่ตีพิมพ์ผลงานวิจัยหรือรายงานการวิจัยเผยแพร่ สิ่งนี้นักวิจัยจะต้องพิจารณาเหมือนกันก็คือจำเป็นจะต้องทำความเข้าใจถึงเป็นหนังสือว่า ข้อมูลนี้จะเป็นของใครหรือบางกรณีที่ได้รับจ้างทำวิจัยหรือรับทุนสนับสนุนการวิจัยผู้ว่าจ้างหรือผู้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยมักจะระบุในสัญญาว่า ตนเป็นเจ้าของข้อมูลงานวิจัยซึ่งก็ขึ้นอยู่กับข้อตกลงและจะต้องคำนึงถึงประเด็นสำคัญของจรรยาบรรณวิชาชีพนักวิจัยในส่วนที่การรักษาความลับและการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นสำคัญด้วย

หลักการสำคัญที่จะต้องพิจารณาในส่วนนี้คือ ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นมีทั้งที่เป็นข้อเท็จจริงในเชิงบวกและเชิงลบที่อาจเป็นผลกระทบเชิงลบหรือเชิงบวกหรืออาจเป็นคุณหรือเป็นโทษต่อผู้ให้ข้อมูลหรือนักวิจัยได้ ดังนั้นนักวิจัยจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับจรรยาบรรณวิชาชีพนักวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับการรักษาความลับและการคุ้มครองผู้บริโภคอย่างรอบคอบชัดเจน ทั้งนี้ควรจะได้เขียนข้อกำหนดเหล่านี้ไว้ในข้อเสนอโครงการวิจัยควรเริ่มโครงการวิจัยด้วย

สรุป

บทสรุป

การวิจัยเชิงคุณภาพใช้ข้อมูลที่มีความหลากหลายรูปแบบและมีปริมาณของข้อมูลจำนวนมากการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อช่วยให้การดำเนินโครงการวิจัยดำเนินไปได้ด้วยดี ประสพผลสำเร็จ การจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการจัดระบบข้อมูลเพื่อให้มีข้อมูลพร้อมใช้งานในการดำเนินการในโครงการวิจัยเชิงคุณภาพได้ตลอดเวลาจนเสร็จสิ้นโครงการและเป็นหลักฐานในการตรวจสอบโครงการหลังจากดำเนินโครงการเสร็จสิ้นแล้วอีกด้วย จากการศึกษาในบทความนี้ได้นำเสนอระบบการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วยส่วนสำคัญ 10 ส่วนซึ่งแสดงไว้ในภาพที่ 1 นอกจากนี้ยังได้นำเสนอประเด็นสำคัญที่จะต้องพิจารณาในการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพหกประการเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการจัดทำระบบการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลนำไปสู่การดำเนินโครงการวิจัยเชิงคุณภาพให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยนั้น ๆ ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพมีผลต่อคุณภาพของงานวิจัยและมีผลกระทบต่อประเด็นจริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพของนักวิจัยรวมถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินโครงการวิจัย นักวิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการวิจัยจึงสมควรให้ความสำคัญกับการจัดการข้อมูลมากขึ้นโดยดำเนินการดังต่อไปนี้ 1) นักวิจัยควรเขียนแผนการจัดการข้อมูลไว้ในข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน เป็นการล่วงหน้า และดำเนินการตามแผนการจัดการข้อมูลในการดำเนินการวิจัยตามที่เสนอไว้ในโครงการวิจัยของตน 2) นักวิชาการทางด้านการวิจัยควรให้ความสนใจในประเด็นการจัดการข้อมูลการวิจัยโดยเขียนบทความในประเด็นนี้ เผยแพร่ออกไปสู่ชุมชนวิจัยให้กว้างขวางมากขึ้นในขณะเดียวกันควรจะได้เพิ่มหัวข้อการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพไว้ในหนังสือหรือตำราที่เขียนขึ้นอีกด้วย 3) อาจารย์ผู้สอนนิสิตควรเพิ่มเนื้อหาในการจัดการเรียนการสอนนิสิตโดยให้มีเรื่องการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพและทำการสอนเพื่อถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ให้แก่ นิสิตนักศึกษา เพื่อให้สามารถนำไปดำเนินการในการวิจัยของตนได้ 4) ในการจัดการฝึกอบรมการวิจัยเชิงคุณภาพสมาคมหรือสถาบันที่จัดการฝึกอบรมควรมีเนื้อหาฝึกอบรมในประเด็นการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพด้วย 5) ผู้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยหรือผู้ว่าจ้างให้ทำวิจัยควรกำหนดให้มีการดำเนินการจัดการข้อมูลในโครงการวิจัยที่ผู้ให้ทุนสนับสนุนหรือว่าจ้างการทำวิจัยด้วย (6) กรรมการผู้ตรวจรับงานหรือกำกับ การดำเนินการวิจัยหรือกรรมการสอบวิทยานิพนธ์หรือคณาจารย์ควรกำกับให้มีการบรรจุเนื้อหาของการจัดการข้อมูล ในรายงานการวิจัยหรือวิทยานิพนธ์หรือคณาจารย์ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- Creswell, J. W. (1999). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Traditions*. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Traditions*. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
- ESRC-DFID Example Data Management Plan. (n.d.). Home. Retrieved 25 April 2020, from <https://bit.ly/2y4x5G8>
- India, S. (2015). How to Manage Qualitative Data: A Step-by-Step Guide. Retrieved 26 April 2020, from <https://bit.ly/2W2Q9fY>
- Joungtrakul, J. (2010). *Qualitative Research: A Tool for Knowledge Creation for National Development*. Bangkok: Business Law Center International Company Limited. (In Thai)
- Joungtrakul, J., Sheehan, B., & Allen, B. M. (2011). Research Ethics in Practice: A Comparative Study of Qualitative Doctoral Dissertations Submitted to Universities in the USA and Thailand 2001-2010. *AFBE Journal*, 4(3), 437-454.
- Joungtrakul, J., Sheehan, B., Choi, B. M., Klinhom, V., & Lakhanapipat, C. (2012). Rigor in Qualitative Research: A Comparative Study of Qualitative Doctoral Dissertations Submitted to Universities in the USA and Thailand 2001-2010. *AFBE Journal*, 5(2), 113-128.

- Korstjens, I., & Moser, A. (2018). Practical guidance to qualitative research. Part 4: Trustworthiness and publishing. *European Journal of General Practice*, 24(1), 120-124.
- Lin, L-C. (2009). Data Management and Security in Qualitative Research. *Dimensions of Critical Care Nursing*, 28(3), 132-137.
- McKenna, A., McMartin, F., Terada, Y., Sirivedhin, V., & Agogino, A. (2001). *A Framework for Interpreting Students' Perceptions of an Integrated Curriculum. Proceedings of the 2001 American Society for Engineering Education Annual Conference & Exposition*. Retrieved 27 April 2020, from <https://bit.ly/3eVZZZv>
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook* (2nd ed.) Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
- Punch, M. (1998). Politics and Ethics in Qualitative Research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The Landscape of Qualitative Research: Theories and Issues*. Thousand Oaks : Sage.
- The Johns Hopkins University, & Fritz, K. (2016). *Managing Your Qualitative Data: 5 Easy Steps*. Retrieved 26 April 2020, from <https://bit.ly/2yK2NbH>
- University of Leicester (n.d.). *Research Data: What is Research Data Management*. Retrieved 26 April 2020, from <https://bit.ly/3cUExm4>
- Wilkinson, M., Dumontier, M., Aalbersberg, I.,, & Mons, B. (2016). The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship. *Sci. Data*. 3:160018 doi: 10.1038/sdata. 2016.18 (2016). Retrieved 26 April 2020, from <https://go.nature.com/3eW0yT7>

ผู้เขียนบทความ

ดร. กัญจนวลัย นนทแก้ว แพร์รี่

อาจารย์ประจำคณะกรรมการจัดการและการท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยบูรพา
เลขที่ 169 ถนนลงหาดบางแสน ตำบลแสนสุข
อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20131
E-mail: kanvalai@go.buu.ac.th

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. จำเนียร จวงตระกูล

อาจารย์พิเศษคณะบริหารศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
E-mail: professordrjj@gmail.com